

Fa una dècada que es mostra com la sinagoga més antiga d'Europa, per bé que, en realitat, va ser una casa particular de Barcelona. Això ho sosté una experta del Museu d'Història de Barcelona, però l'associació que fa promoció de l'antic temple ho nega.

El cas de la falsa sinagoga

Al call de Barcelona, a l'interior de l'illa formada per la placeta de Manuel Ribé —oberta per l'explosió d'una bomba durant la guerra civil— i els carrers de l'Arc de Sant Ramon, Marlet i Sant Domènec, hi havia la sinagoga major, segons la hipòtesi de la historiadora Victòria Mora, responsable del Centre d'Interpretació

del Call, dependent del Museu d'Història de Barcelona. Fins aquí, coincideix amb l'explicació que manté l'entitat privada Associació Call de Barcelona. Tanmateix, Mora nega rotundament que es correspongui amb l'espai que ocupa la finca del número 5 del carrer de Marlet. Aquí hi ha l'entrada d'allò que l'Associació Call de Barcelona anomena

“antiga sinagoga major de Barcelona”, i que presenta com la més antiga de tot Europa. L'associació va recuperar i rehabilitar aquest espai fa més d'un decenni i el manté obert al públic des d'aleshores, amb uns objectius més laics que no religiosos. L'associació, que hi té la seu, manté que el lloc exacte de la sinagoga era aquest, per bé que se n'ha perdut una part, mentre que Victòria Mora afirma que la casa és al sud de l'antic temple.

“L'ajuntament va permetre que es donés a conèixer com a sinagoga major una construcció que en realitat no ho és —declara Mora—. El fet és que el senyor Miguel Iaffa, director de l'Associació Call de Barcelona, i propietari dels baixos de la finca del número 5 del carrer de Marlet, feia temps que buscava l'emplaçament del temple quan un dia va trobar un article de l'historiador Jaume Riera i Sants que autenticava que l'emplaçament de la sinagoga major era al carrer de Marlet número 5.” Mora sosté que aleshores Iaffa va començar “a fer forats, a excavar, i va trobar-hi un seguit

Interior de l'espai que l'Associació Call de Barcelona presenta com a sinagoga major.

L'illa de cases de la discòrdia

Reconstrucció de l'illa de cases esmentades als documents segons els estudis de la firma Veclus. Allà on l'Associació Call de Barcelona assegura que hi havia la sinagoga major, en realitat hi havia una casa particular, la casa d'en Bassols.

Font: CABALLÉ, Francesc i GONZÁLEZ, Reinald: *Recerca documental de la finca del carrer de l'Arc de Sant Ramon del Call núm. 8 de Barcelona*. Veclus, S.L., Barcelona, 2002

de restes romanes i medievals”. Va ser aleshores quan algú va denunciar que era una obra il·legal, perquè no tenien permís per a excavar, i la Generalitat hi va enviar un equip d’arqueòlegs “que no van ser del gust del senyor Iaffa”. Aleshores la Generalitat va cercar un segon equip d’arqueòlegs que va certificar la feina del primer equip en el sentit que hi havia unes restes del segle XI, quan encara no existia la sinagoga, i unes altres restes del segle XVII, quan el temple ja no hi era. Malgrat tot, “el senyor Iaffa va aconseguir una subvenció municipal per a fer l’obra”, afegeix. En aquell moment l’ajuntament va demanar un seguit d’informes arqueològics i històrics al Museu d’Història, que demostraven

que allò no era la sinagoga, “però de moment la cosa ha quedat així”. Mora assegura que el museu ha demanat que es modifiqui el contingut d’algunes pàgines web de turisme, com les de la Generalitat de Catalunya i de Turisme de Barcelona, en què es diu, textualment, de manera errònia, que a Barcelona es pot visitar “el recinte que va correspondre a la sinagoga major, en el número 5 del carrer de Marlet, restaurat el 2002”. La historiadora afegeix que, a més, “s’han fet conferències a l’ajuntament on jo mateixa he explicat el cas davant de regidors, però la força del turisme cultural és molt potent”. Insisteix a dir que fóra bo de buscar-hi una solució, “perquè el cas del temple no és l’únic”. Assegura

que també és fals el suposat micvé, el bany que servia als jueus per a fer els rituals de purificació, que hi ha al carrer dels Banyes Nous, “que es mostra com a tal i tampoc no ho és, ja que en realitat és un dipòsit d’aigua del segle XIX”. Mora explica que “hi ha gent que ve al Centre d’Interpretació després d’haver visitat la suposada sinagoga i el suposat micvé i em diuen que són molt estranys arquitectònicament, i jo els haig de dir que no són ni l’una cosa ni l’altra”. Hi ha visitants “que són també historiadors, i en queden sorpresos; molts s’adonen de l’error”. I ho rebla dient que “les comunitats jueves de la ciutat no l’han acceptada mai com un espai on poder resar”.

Les principals proves que demostren, a parer de Mora, la falsedat del temple són, per una banda, dos estudis fets per arqueòlegs experts al servei de Generalitat de Catalunya. D’una altra banda, el fet que, després de la publicació del seu article, Jaume Riera va ampliar l’estudi, que va publicar amb els documents pertinents a la revista de l’arxiu de protocols de Barcelona. En aquest nou treball va documentar tots els propietaris dels edificis de la banda del carrer de Sant Domènec del Call reculant des de l’actualitat fins que el rei Joan I va vendre els edificis del call. Mora puntualitza que “la sinagoga es va vendre a un membre de la casa reial que es deia Esperaindeu Cardona, i aquest va comprar el número 9 del carrer de Sant Domènec del Call, no el número 5 de Marlet. A més, és molt estrany que una sinagoga tingui un angle, es trobi en un nivell tan baix i amb entrada directa des del carrer”. Així doncs, Riera mateix va arribar a conclusions diferents. Mora també explica que “és possible que la sinagoga es trobi al número 9 del carrer de Sant Domènec del Call, amb un accés des de Marlet, per on hi entraven les dones, que precisament es va dir durant els segles XV i XVI el carrer de la Sinagoga de les Dones”. Després hi havia una altra entrada per un carreró molt petit, “el traçat del qual encara es pot veure a la planta actual de la ciutat”. Quan es va rehabilitar aquest edifici, l’any 2008, per a fer-hi el Centre d’Interpretació del Call prèviament es va portar a terme, “com és habitual, un estudi arqueològic, que es va encarregar a un equip d’experts considerats actualment els millors en el seu camp, l’equip Veclus, i que han

publicat les conclusions a la seva web”. En aquestes conclusions s’afirma que, estudiant la casa que acull ara el centre, s’hi van descobrir els límits de la sinagoga. Aquest document, que es pot consultar a la web, demostra també que l’espai que avui es mostra com la sinagoga major no ho és. El document diu textualment que les seves conclusions “entren en contradicció amb la hipòtesi de localització desenvolupada per Jaume Riera i mantinguda per l’Associació Call de Barcelona i que la situa a l’actual parcel·la del número 5 del carrer Marlet”, i afegeix que “la millor manera de resoldre aquestes contradiccions seria ampliar la recerca documental de les finques dels números 3 i 5 del carrer Marlet i dels números 7, 9 i 11 del carrer de Sant Domènec del Call i obtenir la base documental necessària per a poder validar alguna d’aquestes hipòtesis”. La idea “d’ampliar la recerca i posar fi a la polèmica sobre l’emplaçament exacte de la sinagoga és la bona”, diu Mora.

El director de l’Associació Call de Barcelona, Miquel Iaffa, afirma que “la senyora Mora des de principi dels anys 80 que ofereix conferències en què diu que no queda ni una pedra del passat jueu a la ciutat” i afegeix que “l’antisemitisme és una malaltia impossible d’eradicar”. L’Associació Call de Barcelona es va formar l’any 1997 amb l’objectiu de donar suport i administrar el projecte de recuperació d’allò que havia estat l’antiga sinagoga major de la capital catalana. És integrada per persones de diverses confessions religioses i historiadors locals que uneixen els esforços “per a aconseguir la recuperació de la memòria històrica del judaisme a Catalunya, tant del llegat jueu com del català”, explica Iaffa, que apunta a més que “el call jueu ha pogut recuperar la seva memòria des que la sinagoga major de Barcelona va obrir les portes al públic l’any 2002”. Destaca els milers de visitants procedents no tan sols de Catalunya, sinó també d’Espanya, Israel, els Estats Units, Rússia, Europa i Llatinoamèrica. Assegura que “aquest impacte no cessa i l’afluència de visitants afavoreix el barri i totes les seves activitats”. Sobre les polèmiques que afecten l’emplaçament de la sinagoga, afirma que “ja haurien de ser cosa del passat” i afegeix que “no podem fer un seguiment estricte de tot allò que apareix

A dalt, accés a l’interior del suposat temple. A baix, fullotó de l’Associació Call de Barcelona en què es diu que la sinagoga és la més antiga d’Europa; al darrere hi ha el mateix text en espanyol.

The oldest synagogue in Spain... and Europe !!!

Visit the medieval jewish quarter of Barcelona

A guided tour through 18 centuries of history

Information:
 Associació Call de Barcelona - c/ Marlet, 5 - 08006 Barcelona
 Tel. 93 317 07 90 - Fax 93 210 78 99 - www.calldebarcelona.org
 Hours:
 Monday to Friday from 10.30 to 18 h. Saturday & Sunday from 10.30 to 15 h.

a la xarxa i de les argumentacions poc serioses o obsoletes”. Iaffa declara que l’estudi de localització de Jaume Riera Sans, el posterior estudi de camp, el procés d’excavació i de recuperació, les troballes molt particulars de característiques exclusives de la cultura jueva i la

gran afluència de visitants “són motius més que suficients perquè Barcelona se senti orgullosa i privilegiada de poder comptar amb aquest patrimoni”.

Més sinagogues del call de Barcelona. L’antic call –mot que vol dir ‘carrer estret’ i que dona nom a tot el barri– en realitat eren dos, el call Major i el call Menor. Va ser la llar dels jueus catalans durant bona part de l’edat mitjana, quan van viure en harmonia amb la resta de ciutadans. L’assalt al call el 5 d’agost del 1391 va portar els jueus catalans a emigrar cap al nord d’Itàlia i la zona dels Balcans. El carrer de Sant Honorat, a tocar del palau de la Generalitat, era el límit est del call Major, i a l’extrem del carrer hi havia un dels portals que donaven accés al call. Aquí també hi havia una placeta amb una font, i la sinagoga Poca, que es trobava, exactament, sota el pati dels Tarongers. Al call Menor, que disposava de dues portes i no tenia comunicació directa amb el call Major, s’hi accedia pel carrer de la Volta del Remei, on encara es conserva una torre del segle XIII. Tenia una sinagoga, que es va convertir en l’església de la Trinitat, que més endavant es va ampliar a convent i que actualment és l’església de Sant Jaume, al carrer de Ferran. D’aquestes dues sinagogues, al contrari de la sinagoga major, no en queda cap rastre.

Oriol Ballester